

**Технологічна культура майстра виробничого навчання аграрного профілю
як актуальна проблема професійної освіти в умовах інноваційних
перетворень**

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови ставлять перед системою професійно-технічної освіти нові завдання щодо підготовки висококваліфікованих фахівців відповідно до потреб ринку праці. Серед них - завдання підвищення професійної компетентності майстра виробничого навчання, формування професійно-ціннісного ставлення до особистості, розширення культурологічних функцій педагогічної діяльності. Тому що саме від компетентності майстра виробничого навчання, його здатності своєчасно та гнучко реагувати на потреби і запити суспільства, трансформувати одержані знання у власну практичну діяльність та готовності змінювати організацію навчально-виробничого процесу залежить ефективність роботи закладів профтехосвіти, зокрема професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю. Адже зміни, які відбуваються в агропромисловому комплексі України, вимагають висококваліфікованих робітників, здатних працювати на сучасній техніці за новітніми технологіями вирощування сільськогосподарських культур та виробництва продукції тваринництва.

В цьому процесі важлива роль відводиться розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю, яка передбачає вивчення та впровадження сучасних педагогічних і виробничих технологій, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виробничому процесі, вивчення соціальних і екологічних наслідків застосування технологій, методів боротьби із забрудненням навколишнього середовища, освоєння культури праці.

Аналіз попередніх досліджень. Проблему розвитку технологічної культури майстра виробничого навчання розглянуто у публікаціях В. Радкевич, Л. Комісарової, В. Ковальчука, Г. Романової, В. Кузнецова, Є. Дірвука, Н. Алової, К. Романової та інших вчених. Результати досліджень підтверджують думку що, в сучасних соціально-економічних умовах заклади професійної освіти потребують майстрів виробничого навчання з високим рівнем технологічної культури, що дозволяє їм швидко адаптуватися до змін, які відбуваються в конкретній галузі виробництва, а також з врахуванням сучасних педагогічних та інформаційних технологій і соціальних запитів.

Водночас, аналіз наукових розробок з окресленої проблеми засвідчує, що поняття «технологічна культура майстра виробничого навчання аграрного профілю» ще недостатньо досліджене.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових підходів щодо феномену технологічної культури визначити та охарактеризувати структурні компоненти технологічної культури майстра виробничого навчання аграрного профілю, критерії їх сформованості, розкрити основні форми розвитку технологічної культури майстра виробничого навчання.

Виклад основного матеріалу. Майстер виробничого навчання на відміну від викладача створює умови для оволодіння учнями професійною діяльністю, отримання кваліфікації шляхом організації такого освітнього процесу, який за своєю природою є цілісним та складається з двох частин - виробничої та освітньої.

Складність професійної діяльності майстра виробничого навчання пов'язана з тим, що він повинен ці дві частини так взаємно пристосувати, здійснити таку взаємодію і взаємодоповнення, щоб направити його на розвиток особистості майбутніх робітників, самореалізацію, самовираження, самоствердження, стійкість, соціальний самозахист, активність, творчість, оволодіння системою загальнолюдських цінностей та ідеалів.

Тісне переплетення і насичення кожної з основних форм професійної діяльності педагога - педагогічної та виробничо-технічної - реалізується

завдяки наявності у майстра виробничого навчання наступної сукупності найважливіших взаємопов'язаних особистісних якостей: розвиненої професійно-педагогічної самосвідомості, багатого досвіду особистості, як педагогічного, так і виробничого, технологічного, в тому числі, досвіду творчої діяльності; ґрунтовних психолого-педагогічних знань, які спільно з особистісними якостями майстра формують його внутрішню педагогічну позицію.

Ми погоджуємося з думкою В.В. Кузнецова, що педагогічна культура забезпечує майстру виробничого навчання успішне здійснення педагогічної діяльності на всіх її ієрархічних рівнях, в усіх її технологічних, соціально-психологічних і морально-етичних компонентах [1, с. 31].

Водночас, у зв'язку з впровадженням у агровиробництво сучасних технологій і техніки, новітніх матеріалів і обладнання, майстрам виробничого навчання необхідно переорієнтовуватися на нові форми і підходи в організації професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців. Для майстра виробничого навчання недостатньо вже бути тільки досвідченим. На перший план виходять такі вміння як планування професійно-педагогічної діяльності, визначення послідовності педагогічних дій, систематизація, системне мислення, здатність до рефлексії [2, с. 344].

Усе це дозволяє нам зробити висновок про те, що технологічна культура, як складова педагогічної культури, виступає засобом творчої самореалізації майстра в різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на освоєння, формування і передачу накопиченого соціального досвіду та проектування особистості майбутніх робітників.

Складність феномена технологічної культури зумовлює поглиблене вивчення її функцій та структури. Узагальнення наукових напрацювань вчених дає можливість виділити наступні підходи щодо інтерпретації нашого дослідження [3, с. 32, 36].

Зокрема, при системно-структурному підході досліджується рівнева будова технологічної культури як системи, визначається взаємодія рівнів,

забезпечується функціонування цілого і перехід всієї системи в оптимальний, більш високоорганізований, стан, а також встановлюється місце технологічної культури як універсального типу в структурі загальної культури як цілісної системи. З позиції системно-структурного підходу, технологічну структуру особистості можна уявити як надструктуру, в яку в якості субструктур входять різні види особистісної культури (інтелектуальна, етична, естетична та ін.). У той же час технологічна культура є особистісним утворенням, має функцію особистісного сенсу, яка, в свою чергу, забезпечує рефлексивну компетентність носія технологічної культури. Рефлексивна компетентність полягає в тому, що за допомогою осмислення та переосмислення ціннісних смислів і змісту життєдіяльності носій технологічної культури забезпечує своєчасне коректування і адекватний розвиток всіх інших видів особистісної культури.

Культурологічний підхід надає можливість розглянути технологічні явища на широкому соціокультурному тлі, виявити загальні закономірності розвитку технологічної культури педагога і соціуму, принципи їх функціонування, взаємозв'язку і взаємозамінності.

Аксіологічний підхід обґрунтовує рівноправність філософських поглядів в рамках єдиної гуманістичної системи цінностей при збереженні різноманітності їх культурних і етнічних особливостей, необхідність вивчення і використання навчань минулого і можливості духовного відкриття в сьогоденні і майбутньому, а також екзистенційну рівність людей, соціокультурний прагматизм, діалог і подвижництво.

З позицій синергетичного підходу технологічна культура особистості педагога розглядається як система, що змінюється на основі внутрішньої самопричинності. Тобто, технологічна культура як особистісне новоутворення, є відкритою саморегульованою цілісною системою, що забезпечує продуктивність самореалізації особистості за рахунок активного використання як внутрішніх ресурсів, так і можливостей, які визначаються умовами зовнішнього середовища.

В основу технологічного підходу закладена ідея саморозвитку цілісної

особистості педагога-професіонала, який засвоїв ціннісні смисли технологічної культури через основні технології матеріального і духовного виробництва, діяльності - інноваційну та творчу. Технологічне новоутворення як особистісне новоутворення педагога дозволяє розкрити якості індивіда, особистості, суб'єкта та індивідуальності, інтеграція яких зумовлює ефективний саморозвиток майстра виробничого навчання ПТНЗ в процесі його професійної діяльності.

Аналіз науково-педагогічних досліджень дає можливість констатувати, що сутність технологічної культури найбільш повно відображає її система функцій, яка включає в себе наступні: гносеологічну, гуманістичну, комунікативну, дослідницьку, інформаційну, нормативно-організаторську, проектувальну [5, с. 22].

У гносеологічній функції технологічна культура проявляється як цілеспрямований відбір і систематизація наукових знань про суб'єкти і об'єкти освітнього і виробничого процесів; вивчення та усвідомлення самого себе, своїх індивідуально психологічних особливостей, рівня професіоналізму. Наявність знань поліфункціонального змісту забезпечує формування професійно-технологічних компетенцій майстрів виробничого навчання (А.В. Жадаєва, В.В. Кисляков, С.Б. Коржова, М.В. Миколаєва, О.Т. Рубцова).

Гуманістична функція сприяє зміцненню професійно-морального ставлення до педагогічної діяльності, технологічної дійсності (І.Ф. Ісаєв, В.В. Краєвський, В.А. Міжеріков, Д.В. Нікітін).

У комунікативній функції технологічна культура майстрів виробничого навчання проявляється як можливість встановлювати доцільні безконфліктні відносини і взаємодію з людьми в освітньому процесі та виробничій діяльності (О.А. Давидова, І. Ф. Ісаєва, І.С. Кияшко, В.Н. Кобякова, Л.Л. Лузяніна, А.В. Поздняков та ін.).

Інформаційна функція сприяє обміну інформацією між учасниками педагогічного процесу, використання засобів управління інформацією і перетворення її для технологічних процесів при пошуку нових технологій.

Дослідницька функція технологічної культури майстра виробничого навчання впливає на потребу в оволодінні системою наукових знань (Є. Бережнова, В.В. Краєвський), здатності орієнтуватися в сучасних тенденціях розвитку техніки і технології (І. Боголюбова, Т.А. Варенцова і ін.), застосовувати отримані знання і відкриття в практичній діяльності.

Нормативно-організаторська функція забезпечує включення в організацію спільної діяльності (Н.В. Кузьміна, В. А. Сластьонін, О.І. Щербаков), суворе дотримання правил техніки безпеки при виконанні різних операцій, вимог при експлуатації техніки та обладнання, санітарно-гігієнічних норм, методичних вказівок та інших документів, що регламентують раціональну і безпечну діяльність, оволодіння основами організації виробництва (В.М. Монахов, Ю.О. Овакімян, В.П. Пустовойтов, Б.Н. Полозов).

У проектувальній функції технологічна культура проявляється як потреба в направленому перетворювальному впливі на навколишній світ. Ця функція сприяє проектуванню змісту, форм, методів, технологій практичної діяльності учасників педагогічного процесу (М. Миколаєва), оптимізації планування, організації та контролю діяльності, часу, ресурсів (Н.П. Вальков, Ю.А. Грабовенко, В.Н. Кобякова, В.І. Михайленко та ін.), поглиблення знань про соціальні явища і процеси (І. Соколова).

При цьому основними компонентами технологічної культури майстра виробничого навчання аграрного профілю нами визначено: мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний.

Мотиваційний компонент є комплексом мотивів, цілей, потреб, інтересів, морально-вольових якостей, необхідних в процесі перетворювальної діяльності. Виявляється він у соціальній відповідальності майстра виробничого навчання за результати і наслідки своєї професійно-педагогічної діяльності з використанням нових технологій, оволодінні новими технологіями (О.Г. Калашникова, А.В. Коваленко, А.В. Казаков та ін.). Не можна не відзначити вплив педагогічного аспекту на характеристику мотиваційного компонента, дану вченими-педагогами (Н.М. Боритко, А.М. Байбаков,

І.Ф. Ісаєв, І.Б. Котов, Е.Н. Шиянов, В.А. Сластенін, І.А. Соловцова і ін.), де мотиваційний компонент розглядається як потреба педагога у творчості, самостійній діяльності, творенні, прагненні досягти поставлених цілей. Критеріями мотиваційного компонента є спрямованість на оволодіння професійно-педагогічною діяльністю майстра виробничого навчання; спрямованість на взаємодію з учнями; прагнення до професійного зростання і самоосвіти.

Аксіологічний компонент передбачає наявність ціннісних категорій технологічної культури майстрів виробничого навчання, ціннісного ставлення до праці, технологічної діяльності, себе як суб'єкта такої діяльності, до особистості учня (Л.Ф. Вязникова, О.В. Гребенников, О.Г. Калашникова, І.С. Кияшко, С.Б. Коржова та ін.). Оскільки майстер виробничого навчання здійснює педагогічну діяльність, не можна не відзначити вплив педагогічного аспекту на характеристику аксіологічного компонента, який, на думку авторів (І. Ф. Ісаєв, С.Б. Коржова, Е.А. Коростильова, М.В. Миколаєва та ін.), проявляється в ціннісному відношенні до проектування освітніх процесів, розумінні і оцінці цілей і засобів педагогічної діяльності, а також умінні педагога транслювати цінності учням. Критеріями аксіологічного компонента є: задоволеність професією педагога; здатність проектувати свою діяльність і нести відповідальність за неї; вміння транслювати цінності учням.

Когнітивний компонент технологічної культури характеризується обсягом наукових і технологічних знань про способи, методи, прийоми, технології педагогічної діяльності; сучасну техніку і технології; економічні і екологічні аспекти технологій; наявністю у майстра виробничого навчання технологічного мислення і світогляду для вироблення і прийняття нестандартних рішень (А.В. Казаков, О.Г. Калашникова, А.В. Коваленко, М.Н. Миколаєва, В.Д. Симоненко, В.А. Сластенін і ін.). Сформованість даного компонента проявляється в таких критеріях як рівень знань про організацію навчально-виробничого процесу; володіння системою знань про технологічне середовище і виробничу діяльність; знання про методи проектування і

перетворення на основі сучасних технологій.

Діяльнісний компонент технологічної культури проявляється в оволодінні професійними компетенціями майстра виробничого навчання, які включають в себе способи і прийоми педагогічної діяльності; проектування та коригування навчально-виробничого процесу; володіння різними технологіями і технікою, навичками роботи з обладнанням, інструментами з урахуванням техніки безпеки праці; використання інформаційних технологій; вміння аналізувати ефективність і результати своєї професійної діяльності (А. Казаков, О.Т. Рубцова, В.Д. Симоненко, Є.Б. Слепова). Про сформованість технологічного компонента можна судити за наступними критеріями: вміння застосовувати різноманітні форми, методи, технології навчання на основі набутих знань, умінь і навичок; гнучкість і адаптивність в освітньому середовищі; здатність проектувати, моделювати, коригувати навчально-виробничий процес.

Рефлексивний компонент розглядається як здатність майстра виробничого навчання до усвідомлення, переосмислення та перетворення свого досвіду, вміння виходити за рамки стереотипів і знаходити адекватне рішення в конкретній професійно-педагогічній ситуації. Критеріями до цього компоненту визначено здібності щодо прогнозування, цілепокладання, планування, самореалізації, самокорекції.

Таким чином, під технологічною культурою майстра виробничого навчання аграрного профілю ми розуміємо ступінь розвитку професійно-особистісних якостей педагога, становлення технологічного світогляду, мислення, майстерності в застосуванні технологічних знань, умінь, навичок, набутих в творчій педагогічній діяльності.

Розвиток технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю здійснюється в процесі курсового підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період в системі методичної роботи навчального закладу, шляхом участі у регіональних методичних заходах, під час стажування та при самоосвітній діяльності.

При цьому важлива роль відводиться регіональній методичній службі, перед якою стоїть завдання підібрати такі форми та методи роботи, які з однієї сторони задовольняли б індивідуальні запити педагогів, з іншої – розвивали б їх здатність формувати в учнів необхідні компетентності, професійно-особистісні якості майбутніх робітників. Для вирішення даної проблеми Науково-методичний центр професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області на діагностичній основі практикує різні форми і методи роботи з майстрами виробничого навчання ПТНЗ області – обласні фахові секції, майстер-класи, семінари, цільові курси, тренінги, авторські школи тощо, враховуючи інформаційні потреби педагогів, запити роботодавців і вимоги державних стандартів ПТО, та здійснює організаційно-методичний супровід їх проведення.

Важливою умовою розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю є проходження ними курсового підвищення кваліфікації.

Для підвищення рівня технологічної культури навчальною програмою курсів, що проводяться на базі Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області, передбачено опанування майстрами виробничого навчання аграрного профілю комплексу питань: методика професійного навчання; дуальна система підготовки кваліфікованих робітників; модульна технологія професійного навчання; компетентнісний підхід у підготовці кваліфікованих робітників; особистісно-зорієнтовані технології навчання; проектна технологія навчання; кейс-технологія; впровадження ІКТ-технологій і медіаосвіти у навчальному процесі [4, с. 341].

З метою опанування майстрами виробничого навчання інструментарієм щодо впровадження інноваційних технологій у навчально-виробничий процес широко практикується проведення занять на курсах підвищення кваліфікації у формі тренінгів з використанням активних методів навчання, інформаційно-комунікаційних технологій. Такий підхід дає можливість слухачам

відпрацювати методичні прийоми, оволодіти технікою ведення активних занять, сприяє розвитку їх педагогічної рефлексії та проектувальної функції.

Висновки. Отже, в сучасних умовах технологізації економічного і соціального простору професійно-педагогічну підготовку майстрів виробничого навчання аграрного профілю необхідно спрямовувати на розвиток у них технологічної культури як інтегративної професійно-особистісної якості.

Визначення провідних компонентів технологічної культури майстра виробничого навчання аграрного профілю (мотиваційного, аксіологічного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного) – з одного боку, та основних форм розвитку технологічної культури майстра виробничого навчання (курсове підвищення кваліфікації, регіональні форми методичної роботи, стажування, самоосвіта) – з іншого, дає можливість проектувати та управляти процесом розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в умовах інноваційних освітніх перетворень.

Література

1. Кузнецов В.В. Педагогическая культура мастера производственного обучения – определяющий фактор эффективности инновационных процессов в начальной профессиональной школе // Вестник ОГУ. – 2000. – №2. – С.30-33.

2. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю: монографія / В.О. Радкевич; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : УкрІНТЕІ, 2010. – 424 с.

3. Рубцова Е.Т. Технологическая культура в педагогическом образовании // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2009. - № 83. – С. 28 – 39.

4. Форми та зміст курсового підвищення кваліфікації керівних і педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти / Шевчук Л.І., Джус Л.К., Каспрік Н.М., Супрун К.В., Тертична О.В., Шамралюк О.Л., Щерба А.П.; Під заг. кер. та ред. В.В. Супруна. – Хмельницький: ПП Цюпак А.А., 2012. – 720 с.

5. Фурсова Е.В. Сущностные характеристики технологической культуры будущих учителей технологии и предпринимательства [Электронный ресурс] –

Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/suschnostnye-harakteristiki-tehnologicheskoy-kultury-uchiteley-tehnologii-i-predprinimatelstva>

В статті розглядається питання розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю як актуальної проблеми сьогодення. З'ясовано, що в умовах інноваційних перетворень від рівня технологічної культури майстрів виробничого навчання залежить ефективність діяльності професійно-технічних навчальних закладів. Узагальнення наукових досліджень провідних вчених дало змогу засвідчити недостатність вивчення поняття «технологічна культура майстра виробничого навчання аграрного профілю».

Проаналізовано різні підходи щодо феномену технологічної культури: системно-структурний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний, технологічний. Охарактеризовано основні функції технологічної культури: гносеологічну, гуманістичну, комунікативну, дослідницьку, інформаційну, нормативно-організаторську, проектувальну. Автором визначено і охарактеризовано структурні компоненти технологічної культури майстра виробничого навчання аграрного профілю (мотиваційний, аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний) та критерії їх сформованості.

Констатовано, що досягнення високого рівня технологічної культури забезпечується в системі безперервного розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання. Розкрито роль регіональної методичної служби у розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю шляхом впровадження сучасних організаційних форм регіональної методичної роботи, проведення курсів підвищення кваліфікації із застосуванням інноваційних методів і технологій навчання.

Ключові слова: технологія, культура, технологічна культура, майстер виробничого навчання, компоненти, критерії, інновація, особистісні якості, творча діяльність, саморозвиток, методична служба

The article discusses the development of a technological culture of masters of production training of agricultural profile as the actual problem today. It was found that the efficiency of the work of the vocational school depends on the level of technological culture of masters of production training in terms of innovative transformations. Generalization of the research of leading scientists has helped confirm the lack of study of the concept "the technological culture of master of production training of agricultural profile".

Analyzed different approaches to the phenomenon of technological culture: system-structural, cultural, axiological, synergies, technological. Describes the main functions of a technological culture: epistemological, humanistic, communication, research, information, legal and organizational, designing. The author identified and characterized the structural components of technological culture of master of production training of agricultural profile (motivational, axiological, cognitive, activity, reflexive) and the criteria for their formation of.

It was stated that a high level of technological culture is provided in a system of continuous development of professional competence of of master of production training. Defined the role of regional methodical service in development technological culture of masters of production training of agricultural profile by introducing modern forms of organization of regional methodical work, conducting refresher courses with the use of innovative methods and technologies of training.

Keywords: technology, culture, technological culture, master of production training, components, criteria, innovation, personal qualities, creativity, self-development, methodical service.